

omladékait. — Az igazi ok abban a fájdalmas felismerésben rejlik, hogy a virágzás magában hordja az elkerülhetetlen sorvadás csíráit.

Van azonban még egy korszak mely bizonyos tekintetben a római-nál még szembeszökőbb hasonlóságú korunkkal. Ez a kultúrának az a fényes ötven esztendeje, melyet Athénben Perikles és Pheidias inauguráltak. E nagyszerű „rentékontaeteia” nyomában a peloponnésusi háború súlyos évtizedei következtek és a nagy harc nem érhetett addig véget, míg mindkét fél teljesen nem vesztette véréit. „Tökéletes politikai elenyedés következett be, melyet a tömegek békevágya okozott. Röpiratokról tudunk, melyekben kifejtik, hogy a nagyhatalmi mámortól el kell tekinteni, mely a legközelebb fekvő létérdekek forognak veszélyben. A politikai célok háttérbe szorulásával előnyomult a szociális kérdés, mely akkor is bomlásra vezetett és az állam tagadására.” Itt is a megrázó földi sors: a virágzás, mint a hervadás előfutára. És hasonlítsuk össze az elmúlt század szédítő fejlődésben lepergett második felét és a rákövetkezett nagy harc első felvonását ezen tényekkel; keserves és kérlelhetlen megegyezést találunk. Hát mi lesz velünk?

Ezeréves multunk adja a példát küzdelmeinkben, népünk egészséges lelke az önbizalmat hozza.

A. A.

Tamedli Mihály Oberon-fordítása. Wielandnak nem legsikerültebb műve Oberon. Vannak hervadt bájjai, fecsegő részletei, túllontúl elnyújtott epizódjai s ezek manapság, egy reális korban, kétszeresen kiütököznek. De ha Goethe egykor irányító ítéletén módosítanunk kell is, Wieland még mindig nagy mesemondó s klasszikus mestere a német nyelv muzsikájának: megérdemli, hogy lefordítsák.

Wieland szakított a kimért, feszes olasz stanzával, mivel eposzban épp olyan nyugós köntösnek találta, akár a lírában a szonettet. Hát áttörte ezt a merevséget, még pedig zseniális ösztönrel: a romantikus költemény énekeiből csakugyan mintha a szárnyas ló friss ügetését érezné ki az ember. Tamedli viszont csak fáradt, s nem mindig határozott lejtésű jam-

bust adott az eredetinek fürge s amellett szélesen hömpölygő ritmusához képest.

Wieland mestere a rímnek. Meg kell adni, hogy a fordító sokszor szerencsésen oldotta meg a versteknikának ezt a részét, ám hiba, hogy erején felül ragaszkodik a sorok tiszta, bravúros kiesengéséhez, ami aztán a belső szépség rovására megy. Legalább három tucat erőszakolt rímre emlékszem, melyek már magukban sem szépek s amellett az előadást is ki-kisiklatják a tartalmi hűség vágányáról. A rím kedvéért sokszor szövegek elsikkadnak, prózai szavak, magyartalanságok kerülnek elő, rímóriások szinte sorra nőnek, kakofóniától konganak. Régóta elavult, nyelvújításkorabeli, de mindenesetre a szófaragókra emlékeztető szavakkal is bőven találkozunk. Mintha bizony Wieland, a dialalmas, pompázó költői nyelv mestere rászorult volna, hogy az egykorú, Kazinczy-féle szókincsel égessenek rá korhű patinát!

Nem lennének azonban igazságosak, ha ezzel már el is intéznék Tamedli fordítását. Igaz ugyan, hogy fogyatékosságai átszivárognak az egész munkán s lépten-nyomon a fordítás fémjelzéseként hatnak, de vannak strofái, melyek, ha nem is egészen méltók Wieland nyelvéhez, muzsikájához, bizonyos jobb átlagig emelkednek fel. Pl.:

„Onnét már egyenest Bagdadnak ügetett.
Gyakran töpreng, sok út van-e még hátra?
Elhagyott számtalan pusztát és ligetet
S mindig lelt új erdőre, új hegyhátra.

Nem egyszer szidta a pogány eszét,
Mert új volt annak a gallus beszéd:
„Melyik út visz Bagdadba?” — Hányszor kérdi,
Ha egy-egy kaput ér, de senki meg nem érti.”

Tamedli nem végzett hiábavaló munkát. Már a szeretet, a kegyelet, mely nagy vállalkozására ösztönözte, tisztelettel parancsol. Ne feledjük, hogy olyan korban dolgozott, mikor az író, sajnós, egy hónapi idejét sem előlegezheti az irodalomnak. Irodalmunknak egy régi tartozását akarta leróni és szép, hogy legalább az első részletet letörlesztette. S ha Wieland az első megjelenés után évekig simítgatott művén, hogy végül is Goethének kellett közbevetnie magát: miért

ne tehetné meg ezt fordítója is? Nem egy jó fordításunk kiadásokan keresztyű érett meg igazán. Azt, ami fordításából ez idő szerint elmaradt: a levegőt, bájta, lendületet, nehéz lesz ugyan pótolnia, de még így is sokat javíthat s akkor élvezhetőbb magyar Oberont ad, jobbat az átlagossal. A feladat, melyre vállalkozott, felettébb nehéz; önzetlen buzgalmának feltétel nélkül megvan az az eredménye, hogy fordításából a németül nem tudó közönség még mindig elég jól tájékozódhatik Wieland époszárol.

Vajthó László.

Gróf Tisza István Összes munkái.

Kiadja a M. T. Akadémia. Első kötet I. Tanulmányok és értekezések. II. Naplószerű feljegyzések. Budapest, 1923. Franklin-Társulat. Fvk., 8°, 707. l.

Tisza István történetírói érdeklődését főleg azok az újkori események izgatták, melyek elég közel vannak hozzánk, hogy hatásukat mindmáig éreztessék. Az összegyűjtött munkáit megnyitó hatalmas kötet, melyhez Berzeviczy Albert írt szép és jellemző előszót, már tartalmán gazdag sokféleségével is meglepi az olvasót.

Tisza *Barras emlékiratai*-ban azt az izzó kort festi, melyben az egyenesnek, becsületesnek buknia kellett s csak a gerinctelen, becstelen maradt életben, a francia forradalmat mikor sok tehetetlen egyén élet-halála lesz s az események fonalát látszólag a véletlen sodorja. Barras is alakoskodással, gazsággal, de ha alkalom kínálkozott rá, vad eréllyel és következetességgel megúszva a vad vizeket, direktóriumi taggá lesz, drága énjét féltve vérpadra viteti a sokkal becsületesebb Robespierret s megakadályozza a royalista többség uralomrajutását. Tisza a forradalomból, mely „az illem, tisztesség és erkölcs fogalmait alapjukban rendíti meg”, azt a mély tanulást vonja le, hogy a józan, érett elemnek kötelessége a politikai szereplés, mert különben a vezetés vad rajongók és kalandorok kezére kerül.

A *Sadovától Sedanig* c. tanulmány tele van drámai jelenetekkel, a mesterileg jellemzett alakok valósággal megelevenednek az olvasó szeme előtt. Ott van III. Napoleon, az álmódzó idealizmusnak és a hódító bandita ösztönének csodálatos

keveréke; látjuk, miként emelték erényei s hogy sujtották porba bünei és hibái. Látjuk hatalmas zenitéjén, a dicsőség karjai közt, mikor versenyezve keresik barátságát a külföldi uralkodók. Majd ellenmondással teljes lényéből kifolyólag hogyan kezd egyszerre kétféle, egymással homlokegyenest ellenkező politikát, hogyan idegeníti el magától alattvalóit úgy, mint olasz barátait s szerez egyre több ellenséget. Vesz-tét érezvén, fűhöz-fához kapkod s elveszti lába alól a talajt. A veszedelmes emberről kitűnik, hogy csak kalandor s „az a mélységes machiavellizmusnak látszó rejtelmes politika egy beteg, megtört akaratú, egyensúlyát veszített ember vergődése”. S milyen miniszterei voltak! A 66-iki porosz-osztrák háborúkor külügyminisztere (Drouyn) tulajdon berlini követével olyan rossz viszonyban van, hogy az tőle semmiféle információt sem kap s teljesen tanácstalanul áll. Még bűnösebbek az 1870-iki miniszterek, a szájás ügyvéd Ollivier, a preotens Gramont (a külügyminiszter), kik tudatosan félrevezetik a császárt és minisztertársaikat az osztrák, illetve az orosz segítség kilátásba helyezésével, a hadügyminiszter pedig (Leboeuf) nagyhangú kijelentésekkel. A külpolitikában olyan tájékoztatlanúságot tanúsítottak, hogy nem tudja az ember: „önképzőkör tagjai, vagy asztaltársaságok vezérpolitikussai, vagy egy nagy nemzet felelős intézői-e ezek”. Ők, a tudatlan, könnyelmű, de szenvedélyes politikusok élezi ki a helyzetet, fújják föl a spanyol örökösödési kérdést, feszítik a húrt, provokálják a háborút s mindezzel — hajtják Bismarck malmára a vizet. S mikor aztán lecsap a bomba, erősen fejüket vesztik. A porosz király I. Vilmos is szűklátkórú ember; sokáig kétségeskedő félelemmel nézte Bismarck „kalandos” politikáját, nehezen egyezett bele Hohenzollern Lipót spanyol trónjelöltésébe is, viszont a 66-os győzelem után alig lehet mérsékletre bírni, de minisztere mind ember volt a talpán, s köztük a legnagyobb: Bismarck. Az eleinte dualista (porosz-osztrák) felfogású porosz junker a frankfurti tavaszlatok alapján meggyőződik a helyzet tarthatatlan voltáról: „Németország szűk kettőnk számára. Mind-